

Vecāku ekonomiskā migrācija un tās ietekme uz bērnu izglītību

Ilze Trapenciere¹, Ilze Koroļeva²

¹Rīgas Stradiņa universitāte, Labklājības un sociālā darba katedra, Latvija

²Latvijas Universitāte, Filozofijas un socioloģijas institūts

Ievads. Emigrācijas ekonomiskajai analīzei literatūrā veltīts daudz uzmanības Klasiskajās migrācijas teorijās, sākot jau ar migrācijas ekonomiskajām teorijām (piemēram, Ernsts Ravenšteins), kur analizē migrācijas ekonomiskos ieguvumus. Latvijas zinātniskajā literatūrā ir vairāki pētījumi par emigrācijas ekonomisko ietekmi uz indivīdu un mājsaimniecību ekonomisko labklājību un pieešanu iekšzemes kopprodukta pieaugumam, emigrācijas statistiku, kā arī par emigrācijas motivāciju, emigrācijas īpatsvara nozīmi ekonomiskajos procesos Latvijā, darbaspēka migrācijas ietekmi uz darba tirgu Latvijā, emigrantu kopienu raksturojumu, nacionālo identitāti, transnacionālajām attiecībām un diasporas politiku (Indāns, 2012; Krišjāne, 2007; Skribāns, 2010; Krasnopjorovs, 2010; Mieriņa 2015). Pētījumos secināts, ka viena ģimenes locekļa emigrācija palīdzēja uzlabot Latvijā palikušo ģimenes locekļu ekonomisko stāvokli. Mazāk analizētas ekonomiskās migrācijas sociālās sekas. Analīzē iespējams izmantot, piemēram, sociālā kapitāla teorijas pieejas, kurās akcentēta bērnu un vecāku, vecāku un kopienu, pilsoniskās sabiedrības attiecību, sociālo tīklu un mijiedarbības nozīme. Piemēram, Pjērs Burdjē un Džeimss Kolemans atzīmē, ka pastāv būtiska saistība starp sociālo kapitālu un tā ietekmi uz ģimeni un bērnu aprūpi. Roberts Putnams savukārt analizē morālo pienākumu, normu un sociālo vērtību samazināšanos.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Pētījuma mērķis ir izpētīt, kādu ietekmi uz mājās atstātajiem jauniešiem Latvijas laukos atstāj viena vai abu vecāku ekonomiskā emigrācija, tostarp kādu ietekmi vecāku emigrācija atstāj uz skolēnu izglītības gaitām un izglītības pārtraukšanas risku mazos lauku novados skolu slēgšanas rezultātā.

Izmantotās metodes: likumdošanas analīze (2005–2016), ekspertu intervijas ar sociālo dienestu vadītājiem, intervijas ar pedagogiem, mājās atstātajiem bērniem un jauniešiem un viņu aprūpētājiem.

Rezultāti. Vecāku aizbraukšana rada spriedzi mājās palikušajiem ģimenes locekļiem, jo bērnu aprūpētājiem jāpārkarā visa ikdienas bērnu aprūpei, audzināšanai, nodarbībām skolā un ārpus skolas. Kopš 2009. gada ir palielinājies ģimeņu emigrācijas apjoms; daļa emigrē kopā ar bērniem, daļa atstāj bērnus pie radniekiem, draugiem vai kaimiņiem. Ir gadījumi, kad bērni tiek atstāti vieni paši. Precīzi nav zināms to Latvijā palikušo bērnu skaits, kuru vecāki ir devuši strādāt ārzemēs. Emigrācijas rezultātā atsevišķās lauku apdzīvotajās vietās bieži vien paliek tikai pēc darbaspējas vecuma iedzīvotāji un mājās atstātie bērni. Samazinoties iedzīvotāju skaitam nelielās apdzīvotajās vietās, darbaspējīgajiem iedzīvotājiem atrodot darbu pilsētā, vecāki nolemj bērnus izglītēt pilsētas skolā, rezultātā mazajās lauku skolās skolēnu skaits samazinās un daudzas skolas tiek slēgtas.

Mājās atstāto bērnu un jauniešu aprūpētāji pārsvarā rūpējas par bērnu fizisko vajadzību apmierināšanu. Komunikācijas modelis ir lielākoties fragmentārs dažādu iemeslu dēļ. Parasti izpaliek palīdzība neskaidro mācību jautājumu izpratnē, atbalsts un kontrole mājas darbu sagatavošanā. Intervijās uzsvērti bērnu un jauniešu drošības jautājumi saistībā ar nepietiekamo aprūpi un uzraudzību – fiziskā riska uzvedība un vardarbības risks, kā arī deviantas uzvedības risks.

Secinājumi. Vecāku ekonomiskajai migrācijai ir pārsvarā negatīva ietekme uz bērnu labklājību. Ekonomiskā labklājība, kas ir galvenais migrācijas iemesls un tiek minēts kā migrācijas pamatiegums, ne vienmēr attiecināms uz mājās atstātajiem bērniem.

Ekonomiskā migrācija no laukiem ir papildu faktors, kas palielina lauku skolu slēgšanas varbūtību, un tad mājās atstātajiem bērniem rodas jaunas problēmas – izglītības turpināšanas izvēle, kurai lauku bērni un jaunieši nav gatavi.

“Rural Depopulation and the Governance of Education: Comparative Study of Latvia and Norway”, Norway Grant scheme, No. 18-NORV40-ZF-N-905 (University of Latvia / NIBR).